

PRO PUBLICO BONO MAGYAR KÖZIGAZGATÁS

2015 2

A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
KÖZIGAZGATÁS-TUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA

A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY ÉS AZ ALKOTMÁNYOS IDENTITÁS AZ ALAPTÖRVÉNY TÜKRÉBEN¹

Az Alaptörvény okozta változások során nemcsak új intézmények, hanem új fogalmak is megjelentek a magyar jogrendben. Az egyik ilyen előtérbe került fogalom a történeti alkotmány, melynek újbóli felbukkanása hosszú évtizedek után figyelemfelkeltő kérdéseket vet fel, különös tekintettel az Alkotmánybíróság vonatkozó gyakorlatára. Az eddig meghatározott történeti alkotmány vívmányai kerülnek bemutatásra. Egy másik új fogalom az alkotmányos identitás, amely kezd az érdeklődés középpontjába kerülni, miután a lisszaboni szerződés az Európai Unió kötelezettségeként emelte az unió elsődleges jogába a fogalmat. Bizonyos tagállami alkotmánybíróságok már vizsgálták a kérdést. Jelen munka célja, hogy a két fogalom közötti lehetséges kapcsolódási pontokat vizsgálja, hogy adott alkotmányos alapelvek, értékek vagy alapjogok történeti alkotmány vívmányaivá való minősítése már tekinthető-e identitásformáló kérdésnek.

• • • • •

1. BEVEZETÉS

Az Alaptörvény hatálybalépésével alapjaiban változott meg a magyar közjogi szervezetrendszer. A változások során nemcsak új intézmények, hanem új fogalmak is megjelentek.

¹ Köszönettel tartozom Fejes Zsuzsannának, Orbán Endrének, Sulyok Mártonnak, Sulyok Tamásnak, Tóth Juditnak és Trócsányi Lászlónak értékes észrevételeikért.

Jelen írás alapján 2015. április 25-én az osztrák Alkotmánybíróságon tartott a szerző előadást *The Role of the Achievements of the Historical Constitution in the Jurisprudence of the Hungarian Constitutional Court in forming Constitutional Identity* címmel.

Az egyik ilyen előtérbe került fogalom a történeti alkotmány,² melynek újbóli felbukkanása hosszú évtizedek után figyelemre méltó kérdéseket vet fel. Vajon a történeti alkotmány vívmányait az Alkotmánybíróság hogyan tudja alkalmazni?

Egy másik új fogalom az alkotmányos identitás, ugyanis ez kezd az érdeklődés középpontjába kerülni, miután a lisszaboni szerződés az Európai Unió kötelezettségeként emelte az unió elsődleges jogába a fogalmat.³ A tagállamok pedig éltek ezzel a lehetőséggel, és a nemzeti alkotmánybíróságok egy része elkezdte meghatározni a nemzeti identitást a lisszaboni szerződés alkotmányos kartájának értelmezése során.

A két fogalom között kapcsolódási pont ott fedezhető fel, hogy adott alkotmányos alapelvek, értékek vagy alapjogok történeti alkotmány vívmányaivá való minősítése már tekinthető-e identitásformáló kérdésnek, melynek értelmében a történeti alkotmány meghatározott vívmányai és az alkotmányos identitás bizonyos elemei közös halmazt alkotva a bennük foglaltakat védelem alá helyezik. Ezáltal azon vívmányok, melyek az alkotmányos identitásnak is részét képezik, az alkotmányos védelmi hálót erősítve két oldalról is oltalom alá kerülnek. Ezeket kvázi „örökkévalósági klauzulának” is nevezhetjük, hiszen létük nem az alkotmány szövegéhez kötött,⁴ hanem a szokásjogon keresztül kialakult történeti alkotmány vívmánya „rang”⁵ elnyerése biztosítja számukra a védelmet.

- 2 A teljesség igénye nélkül: RIXER Ádám: A történeti alkotmány lehetséges jelentéstartalmai, *Jogelméleti Szemle*, 2011/3.; ZLINSZKY János: Történeti alkotmányunk fejlődése 1. rész és 2. rész, *Magyar Szemle Új folyam* XI. 3–4., 5–6. rész; SMUK Péter: Nemzetfogalom és történeti narratíva az Alaptörvényben, In: KECSKÉS Gábor (szerk.): *Doktori Műhelytanulmányok*, Széchenyi Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Győr, 2013, 286–287.; CSINK Lóránt – FRÖHLICH Johanna: Történeti alkotmány és kontinuitás az új Alaptörvényben, *Közjogi Szemle* 2012/1. 10–11., SZENTE Zoltán: A historizáló alkotmányozás problémái – a történeti alkotmány és a Szent Korona az új Alaptörvényben, *Közjogi Szemle* 2011/3, 1–13. ORBÁN Endre: Az Alaptörvény paradoxonjai – Átmenetből? Átmenetbe! *Közjogi Szemle*, 2013/2, 51–58., NACSA Mónika: Történeti alkotmányunk vívmányai: az új Alaptörvény egyes rendelkezéseinek jogértelmezései próbája, In: *Az új Alaptörvény és a jogélet reformja*, Szegedi Jogász Doktorandusz Konferenciák II., Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Kiadványsorozata, Szeged, 2013, 186–198.; MILÁNKOVICH András – SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár: Diszító elem vagy új értelmezési távlatok? A magyar közjog történeti dimenziói az Alaptörvény tükrében, *Közjogi Szemle* 2014/1., 65–74.
- 3 Lisszaboni szerződés 4. cikk (2) „Az Unió tiszteletben tartja a tagállamoknak a Szerződések előtti egyenlőségét, valamint nemzeti identitását, amely elválaszthatatlan része azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésének, ideértve a regionális és helyi önkormányzatokat is. Tiszteletben tartja az alapvető állami funkciókat, köztük az állam területi integritásának biztosítását, a közrend fenntartását és a nemzeti biztonság védelmét. Így különösen a nemzeti biztonság az egyes tagállamok kizárólagos feladata marad.”
- 4 Eme funkcióját tekintve ugyanolyan szerepet tölthet be, mint a Sólyom László által kidolgozott láthatatlan alkotmány koncepciója.
- 5 A történeti alkotmány vívmányainak körével, meghatározásukkal és súlyukkal kapcsolatban érdemes megemlíteni Szmodis Jenő elméletét, aki szerint a kifejezetten szabadságjogokkal összefüggő normák alkotják a történeti alkotmány vívmányainak csoportját. SZMODIS Jenő: Az alkotmány magja és annak védelme, *Jogelméleti Szemle*, 2013/2., 2.

2. KERETRENDSZER AZ ALAPTÖRVÉNYBEN

Az Alaptörvény Nemzeti hitvallás elnevezésű preambulumban⁶ megjelenik a 'történeti alkotmány' és a 'történeti alkotmány vívmányai' fogalom is. A 'történeti alkotmány vívmányai' fogalom újdonság, a tételes jog az Alaptörvény hatálybalépése előtt nem ismerte. Ugyanakkor a Nemzeti hitvallásba foglaltak inkább tekinthetők ünnepélyes kinyilatkoztatásnak, mintsem konkrét jogi kötőerővel bíró rendelkezéseknek⁷ – a preambulumban általános jellemzőit figyelembe véve.⁸

Azonban a kifejezés nemcsak a preambulumban jelenik meg, hanem az Alapvetés R) cikkének (3) bekezdésében is.⁹ A benne foglalt útmutatás szerint az Alaptörvény értelmezésénél figyelembe kell venni, így az Alkotmánybíróságra is ró kötelezettséget, hogy az Alaptörvény *erga omnes* hatályú értelmezésénél használja a történeti alkotmány vívmányaiban rejlő lehetőségeket. Melyek is ezek a vívmányok? Mi is a történeti alkotmány? Először ezen kérdések vizsgálata szükséges.

3. A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY MIBENLÉTE

A magyar alkotmányjog tudományában sokáig a magyar önállóság igazolása volt a szerzők célja, elsősorban a történeti érvelés és szemléletmód volt az uralkodó.¹⁰ Inkább alkotmány-történeti munkáknak voltak tekinthetők az alkotmányjog tankönyvek egészen Nagy Ernő *Magyarország közjoga (Államjog)* című munkájának 1887-es megjelenéséig.¹¹ Az első alkotmányjogi tankönyvek szerzői a magyar függetlenség alátámasztására igyekeztek használni a történeti alkotmány fogalmát, mint például Virozsil Antal,¹² aki szerint „vannak ezeken kívül még több nagy fontosságú törvények, melyek mind a közállományt érdeklő tartalmuknál, mind különös szentesítvényöknél fogva főfigyelemre méltók.”¹³

Boncz Ferenc álláspontja szerint „A magyar alkotmány – mint alább látni fogjuk – nincs egy önálló államokmányba foglalva, hanem évszázadok folyamában fejlődött ki jelen alakjára: (...) azok nem egész tömegükben szolgálnak az alkotmánytan forrásaiul, hanem csak annyi-

6 Előkérdésként felmerülhet az is, hogy maga a Nemzeti hitvallás mennyire tekinthető klasszikus értelemben vett preambulumnak.

7 FEJES Zsuzsanna: kézirat, megjelenés alatt.

8 TRÓCSÁNYI László – SÜLYÖK Márton: Preambulum, In: Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja I. kötet*, Századvég, 2009, 90–94.

9 Alapvetés R) cikk

(3) Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.

10 BATÓ Szilvia: Büntetőjogi adalékok a jogbiztonság-fogalom kialakulásához Magyarországon, In: Gál István László (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*, Pécs, 2011, 46.

11 JAKAB András: Az alkotmányjog tudománya és oktatása Magyarországon (1990-ig), *Jogtörténeti Szemle* 2008/2., 61.

12 VIROZSIL Antal: *Magyarország nyilván- vagy közjoga mint az alkotmánya eredetétől 1847/8-ig fennállott: történelmi szempontból tekintve s röviden előadva – Budán, Magyar Kir. Egyetemi Nyomda betűivel, 1861.* Álláspontja szerint 62 sarkalatos törvény van, és ezeket fel is sorolja. 62–65.

13 Uo. 65.

ban, amennyiben az államjogi viszonyokat, a kormányzat alakját és a fejedelem országlási jogait tartalmazzák; ...¹⁴ Ő 46 törvényt sorol a történeti alkotmány részei közé.¹⁵

Ferdinandy Géza meghatározása alapján a magyar alkotmány történeti alkotmány, a honfoglalástól kezdve fejlődött: „Ez magyarázza meg a magyar alkotmány jogforrásainak sokféleségét, az egyes jogelvei értelmezése körül felmerült ellentétek nagy számát, de egyuttal az adja meg a magyar alkotmányjog tudományos tárgyalásának nagy fontosságát és érdekességét, egyuttal ez biztosította fennmaradását és fejlesztette ki a nemzetnek alkotmánya védelmében rendkívüli szívésségét.” Ezután az angol alkotmányt hozza fel a szerző, mint hasonlót,¹⁶ felhívva a figyelmet a két ország történeti alkotmányának közös pontjaira, mely kérdés nemcsak a századfordulón, hanem napjainkban is érdemes a vizsgálatra.¹⁷

Nagy Ernő definíciója szerint „Történeti alkotmányoknak nevezzük azokat az alkotmányokat, melyeknek alapja messze a múltba, vagy éppen az állam keletkezésére vezethet vissza. (...) De másrészt a történeti alkotmánynak nagy előnye, hogy a nemzet életével szorosan összeforrott. Ezer éves alkotmány átmegy a nép erzületébe, szokásaiba, erkölceibe, gondolkozásába, úgy, hogy végre az állami életet másképp elképzelni is alig tudja; s mindez fennállását sokkal jobban biztosítja, mint bármiféle alkotmányos garancia.”¹⁸

A különböző szerzők eltérő meghatározásokat adtak a történeti alkotmány fogalmára, és eltérők a felsorolásai is, azonban közös pontként tekinthetünk arra, hogy kiemelkedő jelentőséget tulajdonítottak a történeti alkotmánynak és alkotóelemeinek is.

A magyar alkotmányfejlődésre 1949-ig a történeti alkotmány volt a jellemző, amíg az 1949. évi XX. törvényt el nem fogadták. Ezzel megszakadt ez a fejlődés, Magyarország alkotmányjoga új útra lépett, más szemléletmóddal, rendszerrel. Ezért nem szerencsés a kettőt egyszerre használni egy rendszerben, mert problémát okozhat az eltérő alap. Mivel Magyarországnak van kartális alkotmánya, a történeti alkotmány mint egész nem használható, valamint figyelembe kell venni azt a tény is, hogy 1949-ben megszakadt a történeti alkotmány fejlődése. Az Alkotmánybíróság a történeti alkotmány vívmányait 1949-ig vizsgálja.¹⁹ Ebben nincs is nézeteltérés, ám az 1946. évi I. törvény megítélése már vitás, egyes álláspontok szerint „kisalkotmány”, mások csak az 1949. évi XX. törvényt tekintik alkotmányos erejűnek, így kérdésként merülhet fel a történeti alkotmány kontinuitása 1946–1949 között.²⁰

14 BONCZ Ferencz: *Magyar államjog*, Athenaeum, 1877, 6.

15 Uo. 6–18.

16 FERDINANDY Géza: *Magyarország közzjoga (Alkotmányjog)*, Politzer Zsigmond és Fia, Budapest, 1902, 60.

17 Vö. pl. SÜLYOK Márton: *The Crystal Ball of Constitution-Making? The Historical Constitution Clause of the Fundamental Law of Hungary and Its Effects on Constitutional Interpretation*, idézve a szerző engedélyével. 2013. november 26-án az Exeteri Egyetem jogi karán tartott előadás írásos anyaga.

18 NAGY Ernő: *Magyarország közzjoga (Államjog)*, Athenaeum, 1907, 188.

19 Ettől eltérő álláspontot képvisel Sólyom László, aki szerint az Alkotmánybíróság eddigi határozatai részét képezik a történeti alkotmány vívmányainak. <http://www.tte.hu/toertenelemtanitas/toertenelemtanarok-orszagos-konferenciaja/7356-solyom-laszlo-alkotmany-es-alkotmanyos-kultura-magyarorszagon> (a letöltés ideje: 2015. 02. 10.)

20 Az eltérő álláspontokat lásd: HORVÁTH Attila: *A magyar történeti alkotmány tradíciói, Alkotmánybírósági Szemle*, 2011/1, 57.

Szétfeszítené e munka kereteit, s ezért csak megemlítem a Szent Korona-tant, amely a történeti alkotmányunk fontos eleme. A sajátos magyar szuverenitáselmélet központi jelentőségű volt 1949-ig. A történeti alkotmány vívmányainak Alaptörvénybe kerülésével pedig újra figyelem irányult erre a kérdésre, azonban a Szent Korona-tan sem használható úgy fel, mint 1949 előtt.

A történeti alkotmány kérdéskörének „reneszánsza” mellett a jogfolytonosság vizsgálata is új lendületet kapott az új alkotmány értelmezése során, azonban ezt a területet sem segít tisztázni az Alaptörvény.²¹ Az viszont megállapítható, hogy a jogtörténet gyakran hasznos kútfőnek bizonyult az alkotmányos fejlődés során: „*A modern értelemben vett jogfolytonosságnak és a modernizációnak együtt kell érvényesülnie, ami nem jelent mást, mint az alkotmányos hagyományok racionális figyelembevételét.*”²² tehát a jogfolytonosság szempontjából is alátámasztható a történeti alkotmány vívmányainak jelentősége.

Mindazonáltal megállapítható, hogy a történeti alkotmány csak egyes részei meghatározásával definiálható, és ebben nincs egységes álláspont, bár kísérletek történtek erre.²³ Kartális alkotmány hiánya esetén valóban jelentős a történeti alkotmány meghatározásának, felhasználásának szerepe, 1949 óta azonban nem ez a kiindulópont. Kartális alkotmány meglétében a „dokumentumnak” van megkérdőjelezhetetlen elsőbbsége, de mi történik, ha a kartális alkotmányba foglalják a történeti alkotmány vívmányainak felhasználási kötelezettségét? Egyes álláspontok szerint ebben az esetben egy sajátos normacsoport jön létre, amelynek tartalmát az alaptörvénybe foglalt rendelkezések határozzák meg, önállóan nem érvényesülhetnek, csak az alaptörvényi rendelkezések értelmezési kereteiként.²⁴

4. A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY VÍVMÁNYAINAK TARTALMA

A történeti alkotmány vívmányai kifejezés értelmezésének kérdése az Alaptörvény hatálybalépése óta fel-felbukkan a magyar jogtudomány köreiben,²⁵ főleg az Alkotmánybírósághoz kapcsolódóan, azon fogalmak közt, amelyeket a testület döntésein keresztül kimunkál. Azonban a közösségi jogi szókinsznek régóta része a vívmány kifejezés,²⁶ de a nemzeti jogban csak a lengyel Lisszabon-döntés és a magyar Alaptörvény említi ennek fontosságát.

21 SCHWEITZER Gábor: Közjogi provizórium, jogfolytonosság, új közbiztonsági irány – Az 1919/1920–1944 közötti magyarországi alkotmányjog-tudomány vázlata, II. rész, *Közjogi Szemle*, 2014/2. 17–18.

22 VARGA Norbert: Ideiglenesség és jogfolytonosság – Történeti jogintézmények szerepe a magyar alkotmányozásban, *De iurisprudencia et iure publico*, V. évf. 2011/2., 12.

23 *A történeti alkotmány: Magyarország ősi alkotmánya*, (szerk. és a bev. tanulmányt írta ZÉTÉNYI Zsolt) Magyarországi Kulturális Egyesület, Budapest, 2009

24 SZMODIS i. m., 2.

25 MILÁNKOVICH András és SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár: *Vívmányok a gyakorlatban*, <http://www.arsboni.hu/vivmanyok-a-gyakorlatban.html>

26 SZÁJER József: *Szabad Magyarország, szabad Európa, Újabb tizenöt év – Beszédek, írások, dokumentumok 1998–2013*, Budapest, 2014, 840.

Már az Alaptörvény hatálybalépése előtt is foglalkozott az Alkotmánybíróság egyes jogintézmények, alapjogok történeti háttérével, felhívva a figyelmet azok fontosságára anélkül, hogy megállapította volna a történeti alkotmány vívmányainak létét.²⁷

Ám az Alaptörvény megváltoztatta a képet, és lehetőség nyílt a testület számára a történeti alkotmány vívmányainak kidolgozására. Első ilyen döntésük 2012-ben született,²⁸ amely tárgya miatt is nagy érdeklődésre tartott számot (a bírák kényszernyugdíjazása), valamint a benne meghatározott első történeti alkotmány vívmány megállapítás is jelentős lépés volt.²⁹ Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy feladata a történeti alkotmány vívmányainak meghatározása, és két 19. századi törvény felhasználásával támasztotta alá az első vívmányt, a bírói függetlenséget.³⁰ E döntésével meghatározta a történeti alkotmány vívmányainak felhasználási módját is: a döntést erősíti, de önmagában nem legitimál.³¹

Ezután több határozatban előfordult a történeti alkotmány vívmányai kifejezés, és alkotmányjogi panaszt is alapoztak erre, több-kevesebb sikerrel. Például a 3244/2014. (X. 3.) alkotmánybírósági határozatot indikáló alkotmányjogi panasz is történeti érvekkel igyekszik

27 1359/B/1990. AB-határozat, 30/1992. (V. 26.) AB-határozat, 10/1993. (II. 27.) AB-határozat, 2/1994. (I. 14.) AB-határozat, 46/1994. (X. 21.) AB-határozat, 1/1995. (II. 8.) AB-határozat, 4/1997. (I. 22.) AB-határozat, 27/1995. (V. 15.) AB-határozat, 30/1997. (IV. 29.) AB-határozat, 515/B/1997. AB-határozat, 4/1999. (III. 31.) AB-határozat, 16/1998. (V. 8.) AB-határozat, 18/2000. (VI. 6.) AB-határozat, 167/B/2000. AB-határozat, 31/2001. (VII. 11.) AB-határozat, 2/2002. (I. 25.) AB-határozat, 801/B/2002. AB-határozat, 41/2003. (VII. 2.) AB-határozat, 3/2004. (II. 17.) AB-határozat, 14/2004. (V. 7.) AB-határozat, 673/B/2004. AB-határozat, 3/2006. (II. 8.) AB-határozat, 12/2006. (IV. 24.) AB-határozat, 51/2007. (IX. 15.) AB-határozat, 90/2007. (XI. 14.) AB-határozat, 32/2008. (III. 12.) AB-határozat, 131/2008. (XI. 3.) AB-határozat

28 33/2012. (VII. 17.) AB-határozat

29 33/2012 (VII. 17.) AB-határozat „[74] Új alkotmányunk R) cikk (3) bekezdése szerint „Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.” Ez a szabály nem önmagában a történeti alkotmányt, hanem annak vívmányai jelentőségét hangsúlyozza. Azt, hogy mi tartozik a történeti alkotmányból a vívmányok közé az Alaptörvény alapján, az Alkotmánybíróságnak kell megállapítania.

[75] A magyar történeti alkotmány konszolidált értelmezésének minimumához tartozik annak elfogadása, hogy a XIX. században végbement polgári átalakulást konstituáló törvények a történeti alkotmány részét képezik. E törvények teremtek meg – nem jelentéktelen előzmények után – azt a szilárd jogintézményi alapot, amelyre a modern jogállam épül. Amikor tehát az Alaptörvény mintegy ablakot nyit közjogunk történeti dimenziójára, ráirányítja a figyelmet azokra az intézménytörténeti előzményekre, amelyek nélkül mai közjogi viszonyaink és általában jogi kultúránk gyökér nélküliek lennének. Az Alkotmánybíróság felelőssége ebben az új helyzetben rendkívüli, mondhatni történelmi: a konkrét ügyek vizsgálatakor kötelezően be kell emelnie kritikai horizontjába a jogi intézménytörténet releváns forrásait.

[76] A jelen ügyben legalább két ilyen történeti kútfő nem kerülhető meg: az 1869:IV. és az 1871:IX. tc.-ek.”

30 Ezzel az alkotmányozó által megteremtett fogalom az alkotmány értelmezőjének kezében más szerepet kapott, amivel az Alkotmánybíróság „bombát helyezett el” határozatában, akárcsak a 45/2012 (XII. 29.) határozatában az Alaptörvény posztambulát felhasználva. Lásd: ORBÁN i. m. 55.

31 CSINK Lóránt: Az Alkotmánybíróság határozata a bírói hivatás felső korhatárának szabályairól – Az elmozdítatlanság alkotmányjogi fogalma, *Jogesetek Magyarázata*, 2012/4, 15.

alátámasztani érvelését.³² Emellett más határozatokban maga az Alkotmánybíróság hozott fel történeti érvelést. A 22/2014. (VII. 15.) határozatában az Alkotmánybíróság először röviden áttekintette a távollévő terhelten szembeni eljárás történeti előzményeit, felhasználva a 1896. évi XXXIII. tc., a Büntető Perrendtartás vonatkozó szabályait és korábbi alkotmánybíróági határozatokat (pl. 14/2014. (V. 7.) AB-határozat). Ez akár úgy is értelmezhető, hogy a történeti vívmányok részét képezik az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatának ma is felhasználható részei. Ezt az álláspontot képviselte korábban Sólyom László is, aki szerint maguk a határozatok is részét képezik a történeti alkotmány vívmányainak,³³ azonban ennek az elméletnek ellentmondó álláspontok is nyilvánosságot kaptak.³⁴ Az Alkotmánybíróság továbbra is használja korábbi határozatait, hiába rendelkezett az Alaptörvény negyedik módosítása hatályon kívül helyezésükről. A testület megtalálta azt a módszert, mellyel korábbi kánonját beépítheti a gyakorlatba.³⁵

A 33/2012. (VII. 17.) alkotmánybíróági határozatot követő első döntés, amely ismét a történeti alkotmány vívmányaival foglalkozott, a 45/2012. (XII. 29.) alkotmánybíróági határozat volt. Bár maga a döntés más szempontok miatt bír kiemelkedő jelentőséggel (alkotmányellenes alkotmánymódosítás, alkotmánybíróág hatásköre az alkotmánymódosítások felül-

32 „A történeti források arról szólnak, hogy legalábbis az Anjou-kor óta működtek Magyarországon olyan intézmények, amelyek a modern közjegyző történelmi előzményei. A hiteles helyek, a közjegyzői feladatoknak el látása a távoli történelmi múltban, önmagában is igazolja, hogy Magyarországon a középkortól léteztek intézményi autonómiák. A közjegyzői hivatást a modern magyar jogrendszerbe a királyi közjegyzőkről szóló 1874. évi XXXV. törvény cikk iktatta be. A törvény a hatalommegosztás finom szerkezetébe a mai jogi szabályozáshoz hasonlóan illesztette be a közjegyző jogintézményét, a miniszteri kinevezéshez, a függetlenség garanciájaként a hatalmi ágakra is tekintő összeférhetlenségi szabályok (sem képviselőség, sem közhivatal, sem egyéb közszolgálat, sem pedig egyházi tisztség viselése nem volt összeegyeztethető a közjegyzői tisztséggel, 3.S), továbbá elmozdíthatatlanság és a cselekvőképesség megszűnéség, illetve holtig tartó hivatalviselés járult: ...”
[http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/f6a5c5aa83e6483fc1257be3001b8de8/\\$FILE/IV_1198_0_2013_inditvany_anonim.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/f6a5c5aa83e6483fc1257be3001b8de8/$FILE/IV_1198_0_2013_inditvany_anonim.pdf)

33 http://mandiner.hu/cikk/20130207_solyom_az_alkotmanybirak_nem_masolnak_hanem_gondolkodnak

34 POKOL Béla: *Alkotmánybíráskodás – Szociológiai, politológiai és jogelméleti megközelítésekben*. Kairosz Kiadó, 2014, 124–125.

35 22/2012. (V. 11.) AB-határozat

„[41] Az Alkotmánybíróság az egyes hatásköreiben eljárva alkotmány-értelmezést végez, (...) Az Alkotmánybíróágnak azokra az alapértékekre, emberi jogokra és szabadságokra, továbbá alkotmányos intézményekre vonatkozó megállapításai, amelyek az Alaptörvényben nem változtak meg alapvetően, érvényesek maradnak. Az előző Alkotmányon alapuló alkotmánybíróági döntésekben kifejtett elvi jelentőségű megállapítások értelemszerűen irányadók az Alaptörvényt értelmező alkotmánybíróági döntésekben is. Ez azonban nem jelenti az előző Alkotmányon alapuló határozatokban kifejtettek vizsgálódás nélküli, mechanikus átvételét, hanem az előző Alkotmány és az Alaptörvény megfelelő szabályainak összevetését és gondos mérlegelést kíván. Ha az összevetésnek az az eredménye, hogy az alkotmányjogi szabályozás változatlan vagy jelentős mértékben hasonló, az átvételnek nincs akadálya. Másrészt az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybíróági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni.”

A döntés elemzését lásd: ANTAL Attila: Az Alkotmánybíróság határozata korábbi gyakorlatának érvényességéről – Megdönthető vélelem az Alkotmányon alapuló gyakorlat mellett, *Jogesetek Magyarázata*, 2013/2, 3–10.

vizsgálatával kapcsolatosan),³⁶ azonban az érvelésében megjelenik az Alkotmánybíróság értelmezési kötelezettsége az R) cikk (3) bekezdésének megfelelően.³⁷ Emellett Szívós Mária említi még a történeti alkotmányt különvéleményében, azon érvelésének részeként, hogy miért lehetséges átmeneti időszak egy alkotmány elfogadásakor.

Az 1/2013. (I. 7.) alkotmánybírósági határozathoz fűzött két különvéleményben is megjelennek a történeti alkotmány vívmányai, Balsai István és Lenkovics Barnabás is mint az értelmezési tartomány egyik elemeként beszél a fogalomról.³⁸ Az ügyben a választási eljárásról szóló, még ki nem hirdetett törvény egyes rendelkezései miatt fordult a köztársasági elnök az Alkotmánybírósághoz. A testület a törvény több rendelkezését is megsemmisítette, például a választói regisztrációra vagy a tömegkommunikációs eszközök választási kampányban való részvételére vonatkozókat. Lenkovics különvéleményében az R) cikk (3) bekezdését mint az értelmezési tartomány részét vázolja fel. Balsai pedig az Alaptörvény hatására megváltozott alkotmányos értékrend alátámasztására használja többek között az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseit.

A 6/2013. (III. 1.) alkotmánybírósági határozatban az egyházakra vonatkozó rendelkezések vizsgálatakor a testület kimondta, hogy „...az egyházak számára hazánk új demokráciája és alkotmányos rendje kezdetétől (1990-től, vö. Nemzeti hitvallás) érvényes, kiemelt önállóságot biztosító, sarkalatos törvényeinkben (Lvt., Ehtv.) rögzített hivatkozott szabályok történeti alkotmányunknak a vallásszabadság terén elért vívmányaival alkotnak szoros egységet, és az Alaptörvény VII. cikk (1)–(2) bekezdésének védelme alatt állnak.” Tehát ismét egy 19. századi törvényből (1895. évi XLIII. törvénycikk) kiindulva nevezett meg a testület egy újabb elemet a történeti alkotmány vívmányai közül. Lényegében ezzel vált a vallásszabadság, az egyházak önállósága a történeti alkotmány vívmányává.

A 21/2013. (VII. 19.) alkotmánybírósági határozatban a közérdekű adatok megismeréséhez való joghoz kapcsolódó valódi alkotmányjogi panaszban hivatkoztak a történeti alkotmány vívmányaira. Az Alkotmánybíróság döntése szerint „Az alapjog értelmezéséhez, miután a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való jogot az Alkotmány, illetve az Alaptörvény ismerte el, a hagyományos értelemben vett – 1949 előtti – történeti alkotmány nem szolgáltat érdemi szempontokat.” A testület tehát elvetette a történeti alkotmány vizsgálatát a közérdekű adatok megismerésének vonatkozásában. A határozat érdekessége, hogy Juhász Imre különvéleményében kifejtett nézetei szerint az Alkotmánybíróság ko-

36 A határozatról részletesen lásd: SZENTE Zoltán: Az Alkotmánybíróság döntése Magyarország Alaptörvényének Átmeneti rendelkezései alkotmányosságáról – Az Alaptörvény integritása és az alkotmányozó hatalom korlátai, *Jogesetek Magyarázata*, 2013/2., 11–21.

37 45/2012. (XII. 29.) AB-határozat „[81] Az Alkotmánybíróság valamennyi, az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdésében szabályozott hatáskörét – így a 24. cikk (2) bekezdés e) pontjában foglalt absztrakt utólagos normakontroll hatáskörét is – az Alaptörvényben foglalt jogállásával és az adott hatáskör rendeltetésével összhangban értelmezi. Az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése értelmében az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.”

38 1/2013 (I. 7.) AB-határozat 153, 170.

rábbi határozatai a történeti alkotmány vívmányainak tekinthetőek,³⁹ ami összecseng Sólyom László véleményével.⁴⁰

A 25/2013. (X. 4.) alkotmánybíróági határozatban ismét a bírói függetlenség vetődik fel, mint a történeti alkotmány vívmánya, csak más szempont alapján. Az ügyben ugyanis a bírói pártatlansághoz kapcsolódóan utalt vissza a testület a 33/2012-es döntésébe foglaltakra, azonban nem minősítette a pártatlanságot a történeti alkotmány vívmányává.

A 31/2013. (X. 28.) alkotmánybíróági határozat a népszavazáson való részvételi jogot vizsgálta, és ugyan a benyújtott valódi alkotmányjogi panasz megalapozott volt, a népszavazáshoz való jog nem került fel a történeti alkotmány vívmányainak listájára.⁴¹ A testület vizsgálta az R) cikk (3) bekezdésének megfelelően a történeti kontextust is, megállapítva, hogy a népszavazáson való jog nem volt része az 1949 előtti alkotmányos kultúrának, és az 1949-es alkotmány sem biztosította ezt a jogot, az csak 1989-ben került be az alaptörvénybe.

A 33/2013. (XI. 22.) alkotmánybíróági határozata a védelvvel foglalkozott – többek között –, vizsgálva az intézmény történeti előzményeit anélkül, hogy vívmányt állapított volna meg. A történeti kontextus vizsgálata gyakoriságának növekedése volt megfigyelhető ebben az évben.

A 21/2014. (VII. 15.) alkotmánybíróági határozatban ismét a bírói függetlenség kérdése merült fel, mint a történeti alkotmány vívmánya, a befolyásolási kísérletekkel összefüggésben. A 3015/2014 (II. 11.) alkotmánybíróági végzésben a történeti alkotmány vívmánya a bírói függetlenséghez kapcsolódott, mégpedig a büntetőeljárással kapcsolatban.

39 „[81] 3. A határozat indokolása (Indokolás [21]) szerint a történeti alkotmányról csak az 1949. évi XX. törvénnyel elfogadott chartális Alkotmány hatálybalépéséig beszélhetünk. Álláspontom szerint azonban az 1989. évi XXXI. törvénnyel módosított, a demokratikus jogállamot megeremlítő Alkotmányon alapuló, a negyedik alaptörvény-módosítással azonban hatályon kívül helyezett alkotmánybíróági határozatok jelentős részét a történeti alkotmány vívmányai közé kell sorolni. Véleményem szerint sem egyértelmű, hogy az 1949-es chartális Alkotmány, illetve annak módosításai a történeti alkotmány (illetve annak vívmányai) közé sorolhatók-e. Az azonban vitathatatlannak tűnik számomra, hogy az Alkotmánybíróóság 1990 és 2012 között született határozatainak többsége az alkotmányjog (hazai) fejlődése, a demokratikus átmenet, a jogállam kialakulása és megszilárdulása szempontjából jelentős állomásnak tekinthető. Álláspontom szerint a fenti határozatok a történeti alkotmány vívmányaként élnek tovább, tekintettel arra a tényre is, hogy 2013. április 1-jével hatályukat veszítették. Megjegyzem, hogy ez az értelmezés nem sérti az írott és történeti alkotmány közötti, a jogtudomány világában kétségtelenül jelen lévő markáns különbségtételt.”

40 „Tehát az alapjogok és alapvető intézmények tekintetében az alkotmánybíróóság érvényesítheti eddigi gyakorlata vívmányait. Ezek voltaképpen történeti alkotmányunk vívmányai közé tartoznak.”
<http://tte.hu/toertenelemtanitas/toertenelemtanarok-orszagos-konferenciaja/7356-solyom-laszlo-alkotmany-es-alkotmanyos-kultura-magyarorszagon>

41 „[25] Az 1949. évi kommunista alkotmány nem ismerte el alanyi jogként az országos népszavazáson való részvételhez való jogot. E jog az 1994. évi LXI. törvény révén 1994. október 7-től vált az Alkotmány részévé. Az érintett jog értelmezéséhez, miután az országos népszavazáson való részvételhez való jogot először az Alkotmány, illetve az Alaptörvény ismerte el, a hagyományos értelemben vett – 1949 előtti – történeti alkotmány nem szolgáltat érdemi szempontokat.”

A 28/2014. (IX. 29.) alkotmánybírósági határozatban⁴² a sajtószabadság történeti alkotmány vívmánya státusza került megerősítésre, a 12 pontra és az áprilisi törvényekre való hivatkozással.

A 29/2014. (IX. 30.) alkotmánybírósági határozat ismét kimondta, hogy a közérdekű adatok védelméhez való jog nem képezheti a történeti alkotmány vívmányát.⁴³ Ez a jog ebben a megfogalmazásban a modern demokráciák jellemzője, a második világháború előtt nem merült fel sem a személyes adatok védelmének, sem a közérdekű adatok megismerésének joga. Az akkori technikai fejlettségi szint mellett nem is tudott volna olyan szinten belelátni az állam polgárai életébe, a második világháború után pedig nem merült fel az ehhez hasonló jogok védelme az állammal szemben Magyarországon. Az Alkotmánybíróság tehát meghúzta a vonalat: az 1949 előtt nem releváns jogokkal kapcsolatosan nem lehet történeti alkotmány vívmányát létrehozni/megállapítani.

A 34/2014. (XI. 14.) alkotmánybírósági határozatban az erkölcstelen ügylet tilalmáról mondta ki a testület, hogy „európai közös alkotmányos hagyománynak és a magyar történeti alkotmánynak is szerves része, alapvető értéke”. Azonban a vívmány szót kerülte, vagyis az Alkotmánybíróság nem nyilvánította ki, hogy az erkölcstelen ügylet tilalma a történeti alkotmány vívmánya, csak azt, hogy a történeti alkotmány szerves része. Ezt a két kifejezést tekinthetjük szinonimának? Álláspontom szerint ebben az esetben igen, hiszen az erkölcstelen ügylet tilalma 1949 előtti alapelv, római jogi gyökerekkel,⁴⁴ valamint a magyar tételes jogban jelen volt és van. A vívmány kifejezés jelentése küzdelemmel, hosszú fáradozással elért eredmény,⁴⁵ tehát szerves fejlődés eredménye, azonban attól nem válik valami feltétlenül a történeti alkotmány vívmányává, hogy a történeti alkotmány szerves részét képezi, mivel ebben az esetben túl széles lenne a kör, amely a történeti alkotmány vívmányai közé tartozik. Min-

42 „A sajtószabadság minden kétséget kizáróan történeti alkotmányunk vívmányai közé tartozik. Az 1848-as forradalom legelső lépése és egyszersmind fő követelése a sajtó szabaddá tétele, a sajtószabadság kivívása volt: a sajtószabadság volt minden más szabadság alapja. E nélkül az égetővé vált politikai és társadalmi kérdéseket, a nagy átalakulás kívánalmait nem lehetett megfogalmazni a nyilvánosság előtt. A március 15-én közzétett kiáltvány 12 pontja közül a legelső mondta ki: „Kívánjuk a’ sajtó szabadságát, censura eltörlését.” Csak ezt követte a felelős minisztérium, a törvény előtti egyenlőség, a közteherviselés, a jobbágyfelszabadítás követelése és minden egyéb. Az előzetes cenzúra eltörlésével az áprilisi törvények egyike, az 1848. évi XVIII. törvénycikk, a sajtótörvény biztosította a sajtószabadságot.

[14] A sajtó szabadsága mint történeti alkotmányunk vívmánya kezdettől fogva összekapcsolódott a jelenkor eseményeiről szóló szabad tájékoztatással, a társadalmi kérdéseknek a nyilvánosság elé tárásával. A sajtó szabadságának védelme, a szabad tájékoztatás feltételeinek biztosítása egyrészt az Alaptörvény IX. cikk (2) bekezdésén alapuló állami kötelezettség, másrészt a személyek alapvető joga, amely az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglalt feltételek mellett korlátozható.”

43 „Az Alkotmánybíróság továbbra is fenntartja azon álláspontját, miszerint az érintett alapjog értelmezése szempontjából a hagyományos értelemben vett – 1949 előtti – történeti alkotmány nem szolgáltat érdemi szempontokat, mivel a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való jogok hazánkban először az 1989. évi XXXI. törvény tette az Alkotmány részévé.”

44 „Az európai civilizáció egyik pilléréként is számon tartott római magánjogból kétezer év óta ismert és bevett a contra bonos mores elve, mely szerint a jóerkölcsbe ütköző jogügylet semmis, ahhoz joghatás nem fűződik. Az elvet a mintaként is szolgáló francia, osztrák, német magánjogi kódexek törvényi rangra emelték (Code civil Art. 1131. és 1132.; Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch § 878.; Bürgerliches Gesetzbuch § 138.), Magyarországon az első verseny törvény (1923. évi V. törvénycikk 1. §), majd Magyarország Magánjogi Törvényjavaslata (Mtj.) 956. §-a iktatta be (1928-ban).”

45 PUSZTAI Ferenc: *Magyar értelmező kéziszótár*, Akadémiai Kiadó, 2009, 1513.

dig az Alkotmánybíróság kompetenciája kimondani, hogy az adott elv a történeti alkotmány vívmányai közé tartozik-e vagy sem.

5. AZ ALKOTMÁNYOS IDENTITÁS ELEMEI

Az alkotmányos identitás fogalmának vizsgálatát itt csak az Európai Unió és a tagállamok közötti vonatkozásban kísérem meg,⁴⁶ ugyanis a kiterjedt irodalom bemutatása külön tanulmányt igényelne.⁴⁷ Az Európai Unió Bírósága kinyilvánította, hogy a tagállamok nem hivatkozhatnak saját alkotmányos berendezkedésükre annak érdekében, hogy az uniós jogot szelektíven vagy diszkriminatívan alkalmazzák.⁴⁸

Ugyanakkor a lisszaboni szerződés 4. cikk (2) bekezdése szerint a tagállamok alkotmányos identitása védelmet élvez, mivel az „*elválaszthatatlan része azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésének*”,⁴⁹ ezáltal kijelölve a határt, melyet az Európai Unió nem léphet át az uniós jog alkalmazása során, védelem alá helyezve azt a részét a nemzeti jognak, mely a nemzeti identitáshoz tartozik, s amely minden tagállam vonatkozásában egyedi tulajdonságokkal rendelkezik.

Felmerül a kérdés, mi is az alkotmányos identitás, mi tartozhat annak hatókörébe? Tekinthetjük elsősorban kulturális tartalommal rendelkezőnek (pl. család, házasság), vagy az alkotmány érinthetetlen magjaként, vagy pedig „*azon statikus, materiális, holisztikus elemeket (...) amelyek, mint alkotmányos normák, alapelvek összegzésében hatják át az alkotmányt, az alkotmányos rendszert*”?⁵⁰ Ezekre a kérdésekre nincs egyértelmű válasz. A fogalmi rendszer nem alakult ki,⁵¹ azonban ez csak a jéghegy csúcsa, hiszen vizsgálható példának okáért az alkotmányos és nemzeti identitás közötti kapcsolat, vagy a releváns amerikai és az európai jogelméleti álláspontok is ebben a kérdésben, bár ezek között nincs akkora különbség, mint egykor, tekintettel az alkotmányos eszmék migrációjára.⁵²

46 Kiemelkedő a lisszaboni szerződés jelentősége, lásd: Leonard F. M. BESSELINK: Constitutional Identity Before and After Lisbon, *Utrecht Law Review*, 2010/(6)3, 36–49.; Armin VON BOGDANDY – Stephan SCHILL: Overcoming Absolute Primacy: Respect for National Identity in the Lisbon Treaty, *Common Market Law Review*, 2011/48, 1–38.; Damian CHALMERS: A Few Thoughts on the Lisbon Judgment, In: Andreas FISCHER-LESCANO, Christian JOERGES, Arndt WONKA (szerk.): *The German Constitutional Court's Lisbon Ruling: Legal and Political Science Perspectives. ZERP Diskussionspapier* 1/2010., Bremen, 2010, 5–11.

47 Michel ROSENFELD: *Constitutional Identity*. The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law. OUP, (Oxford, 2012), Michel ROSENFELD: *The Identity of the Constitutional Subject*, Routledge, New York, 2010; Gary Jeffrey JACOBSON: *Constitutional Identity*, Harvard University Press, 2010; Mark TUSHNET: *New Constitutional Order*, Princeton University Press, 2003; Heinz KLUG: Constitutional Identity and Change, *Tulsa Law Review*, 2011/47, 41–49.

48 Internationale Handelsgesellschaft GmbH kontra Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel.

49 Lisszaboni szerződés 4. cikk (2) bekezdés

50 SÜLYÖK Márton: Nemzeti és alkotmányos identitás a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatában, In: JAKÓ Mira Anna (szerk.): *Nemzeti identitás és alkotmányos identitás az Európai Unió és a tagállamok viszonylatában*, Nemzetközi és Regionális Tanulmányok 10., Generál, Szeged, 2014, 48–49.

51 SÜLYÖK Márton: Értelem és érzelem vagy büszkeség és balítélet? Alkotmánybíráskodás és alkotmányos identitás, *Fontes Juris*, 1. évf. 1. 27–39.

52 Lásd ennek megjelenését bizonyos országok alkotmánybíróságai döntéseiben: HALMAI Gábor: *Alkotmányjog – Emberi jogok – Globalizáció – Az alkotmányos eszmék migrációja*, L'Harmattan, 2013, 124–168.

A definíciós mátrix kusza, és még figyelembe kell venni azt a faktort is, hogy minden tagállam alkotmányos identitása más és más egyedi sajátosságok alapján alakul ki. A tagállami alkotmánybíróságok egy része Lisszabon-határozatokban igyekezett meghatározni azon főbb elemeket, amelyek ebbe a körbe tartoznak.⁵³ Azonban nem minden ország döntött ezen út mellett, például a francia gyakorlat inkább jogtechnikai kérdésként kezeli ezt a fogalmat. A kép teljessé tételéhez azonban elengedhetetlen a lisszaboni szerződés 2. cikkének beemelése az elemzésbe,⁵⁴ ugyanis a közös európai alkotmányos hagyományok részben lefedhetik egy ország alkotmányos identitásának védelmét, hiszen nem feltétlenül olyan elemek képezik egy ország alkotmányos identitásának részét, melyek kizárólag nemzeti szinten élveznek védelmet, hanem akár regionális, akár nemzetközi szinten is oltalom alá kerülhetnek.

A magyar Alkotmánybíróság sem tette ezt meg eddig a lisszaboni szerződéshez kötődő határozataiban,⁵⁵ bár Trócsányi László már felhívta a figyelmet a kérdés fontosságára a 143/2010. (VII. 14.) alkotmánybírósági határozathoz fűzött párhuzamos indoklásában.⁵⁶ A kérdés érzékeny, hiszen a szuverenitás értelmezése dönti el, hol a határ az uniós jog előbbségének vonatkozásában, és mi az a mag, amelyet a tagállam szuverenitása körében megőrizhet. A tagállamok eltérően reagálnak ebben a helyzetben, nemcsak attól függően, hogy milyen régen tagjai az Európai Uniónak.⁵⁷

Magyarország tekintetében kiindulópontként az Alaptörvény rendelkezéseit kell vizsgálni. Az Alapvetés E) cikke foglalkozik Magyarország és az Európai Unió viszonyával.⁵⁸ Magyarország szuverenitása gyakorlásának egy részéről lemond az Európai Unió javára, azonban ez nem jelentheti a szuverenitás feladását. Ezzel párhuzamosan az Alaptörvény ideológiai szempontból új elemekkel gazdagította a magyar rendszert és a szimbolikus, nemzeti egységre törekvő rendelkezések jelentősége megnőtt, a Nemzeti hitvallás kinyilatkoztatá-

53 Azonban figyelembe kell venni a vizsgálódás során, hogy a lisszaboni szerződés végső értelmezője az Európai Unió Bírósága.

54 Lisszaboni szerződés 2. cikk: Az Unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul. Ezek az értékek közősek a tagállamokban, a pluralizmus, a megkülönböztetés tilalma, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, valamint a nők és a férfiak közötti egyenlőség társadalmában.

55 BLUTMAN László: A magyar Lisszabon-határozat: befejezetlen szimfónia luxemburgi hangnemből, *Alkotmánybírósági Szemle*, 2010/2, 90–99.

56 „A tagállamok megtartották alkotmányuk azon alapelvei feletti szabad rendelkezési jogukat, amelyek nélkülözhetetlenek az államiság, az alkotmányos identitás fenntartásához.”

57 SULYOK Márton: Értelmelem és érzem vagy büszkeség és balítélet? Alkotmánybíráskodás és alkotmányos identitás, 27–39.

58 E) cikk

„(1) Magyarország az európai népek szabadságának, jólétének és biztonságának kiteljesedése érdekében közreműködik az európai egység megeremtésében.

(2) Magyarország az Európai Unióban tagállamként való részvétele érdekében nemzetközi szerződés alapján – az alapító szerződésekből fakadó jogok gyakorlásához és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges mértékig – az Alaptörvényből eredő egyes hatásköreit a többi tagállammal közösen, az Európai Unió intézményei útján gyakorolhatja.

(3) Az Európai Unió joga – a (2) bekezdés keretei között – megállapíthat általánosan kötelező magatartási szabályt.

(4) A (2) bekezdés szerinti nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére adott felhatalmazáshoz az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

sai is ezt a képet erősítik. A nemzetfogalomra is hatással voltak a változások, ebben a tekintetben is történtek/történnek változások, bár maga az Alaptörvény sem segíti elő a fogalmi tisztázást.⁵⁹ Azonban az Alaptörvényben megjelenő új szemléletmód jó alapja lehet a nemzeti identitás meghatározásának, főleg a preambulumban.⁶⁰

6. KAPCSOLÓDÁSI PONT?

Vajon az alkotmányos identitás része a történeti alkotmány vívmányainak sora kapcsolódási pontként, melyen keresztül egy nemzet identitása egyfajta módon kifejezést nyerhet?⁶¹ A történeti alkotmány rugalmassága ellenére kiindulópont lehet egy állam számára, hiszen évszázadok alatt alakult ki a tartalma, biztosítva egyfajta időtlenséget a jogi konfliktusoknak, valamint az igazságosságába vetett hitnek.⁶²

Az Alkotmánybíróság számára is hasznos lehet a történeti nézőpont: „Mivel egy adott tagállam alkotmányos identitása nem egy adott időpillanatban keletkezik, valamivel szemben megerősítve azt – hiszen ez pusztán a már létező identitás exponálását jelentené egy diskurzusban. Így természetes, hogy a historizáló nézőpont sokat segíthet abban, hogy egy nemzeti alkotmánybíróság meghatározhassa, mit is tekint alkotmányos identitása szempontjából – egy befelé forduló és az organikus alkotmányfejlődésre koncentráló „önvizsgálat” szempontjából – döntő jelentőségűnek.”⁶³

Azonban Magyarországon 1949 óta kartális alkotmány van, és egy országban a kettő szupremáciája nem érvényesülhet egyszerre. Mindazonáltal az Alaptörvény szimbolikus kinyilatkoztatásai megerősítették a történeti szempont jelentőségét, különös tekintettel az R) cikk (3) bekezdésére. Az Alkotmánybíróság el is kezdte meghatározni a történeti alkotmány vívmányait. A bírói függetlenség, vallásszabadság és a sajtószabadság ezáltal a történeti alkotmány vívmányaivá váltak.

Ezek a vívmányok vajon alkalmasak arra, hogy az európai uniós jog elsőbbségével szemben védjék Magyarország nemzeti identitását? Az is figyelembe veendő, hogy ezeket a vívmányokat maga az Európai Unió is védi, hiszen a közös európai alkotmányos örökség részét képezi több olyan érték is, melyek elengedhetetlen elemei minden tagállam működésének, mint például a jogállamiság vagy az emberi méltóság védelme. Ezek áthatják egészében a magyar alkotmányos rendszert? Rendelkeznek valamely kulturális sajátossággal? Részét képezik az alkotmány érinthetetlen magvának? Ezek mind olyan kérdések, melyek eldöntéséhez az Alkotmánybíróság állásfoglalása releváns lehet.

59 SMUK i. m. 261–270.

60 TRÓCSÁNYI László: Az alkotmányozás dilemmái – Alkotmányos identitás és európai integráció, HVG Orac, 2014, 73.

61 Az alkotmányos identitás és a nemzeti identitás közötti különbség vizsgálatához lásd: TRIBL Norbert: Az alkotmányos identitás természetének vizsgálata: a nemzeti és európai alkotmányos identitás, XXXII. OTDK, Budapest, 2015. április 1., 33–35.

62 BALOGH Elemér: Az Aranybulla helye a magyar alkotmánytörténetben, In: Lajos BESENYEI, Géza ÉRSZEGI, Maurizio PEDRAZZA GORLERO (szerk.): *De Bulla Aurea Andreae II. Regis Hungariae MCCXXII*, Edizioni Valdonega, Verona, 1999, 63.

63 SULYOK Márton: Értelem és érzelem vagy büszkeség és balítélet? Alkotmánybíráskodás és alkotmányos identitás, 27–39.

A vizsgált alapjogok jelentősek, azonban nem feltétlenül rendelkeznek olyan hazai sajátosságokkal, amelyek a nemzeti identitást jellemzik. Ez alól a vallásszabadság képezhet kivételt, hiszen az tipikusan része a nemzeti identitásnak a kulturális szempont csoportosítása szerint, a család, házasság fogalmával együtt. A bírói függetlenség és a sajtószabadság azonban inkább tekinthető általánosan érvényesülő, Európa-szerte közös jellemzőkkel rendelkező alapvető jogoknak, mintsem nemzeti sajátosságoknak, azonban a vallásszabadság tartalmazhat országonként eltérő jellemzőket, tekintettel az egyes tagállamok történelmére és kulturális hagyományaira.⁶⁴

Ha az „érinthatetlen mag” jellemzők szerint vizsgálódunk, akkor érdemes figyelembe venni a német Alkotmánybíróság meghatározását a nemzeti identitásra vonatkozóan, mely a védett „mag” részének tekinti az örökkévalósági klauzulákat.

A német Alkotmánybíróság az örökkévalósági klauzulákat a nemzeti identitás szerves részének tekinti, akárcsak a történeti alkotmány eddig meghatározott vívmányait. Tekinthetjük-e a történeti alkotmány vívmányait kvázi magyar örökkévalósági klauzuláknak, hiszen szerepüket ahhoz lehet hasonlítani. Úgy vélem, ez lehetséges, hiszen valóban hasonló feladattal rendelkeznek, bár az egyik csoport tételezen az alkotmány részét képezi, a másik csoport kimunkálása pedig alaptörvénybe foglalt feladata a magyar Alkotmánybíróságnak. Nincsenek konkrét örökkévalósági klauzulák a magyar Alaptörvényben, azonban a történeti alkotmány vívmányai – érték- és alapelvi tartalmukon keresztül – segíthetnek körülhatárolni az alkotmányos identitást.

Talán ez az értelmezés lehetne a történeti alkotmány vívmányainak az alkotmánybírói gyakorlaton túlmutató jelentősége, hiszen az alkotmányos identitás megőrzésének jelentősége a szuverenitás őrzéséhez kapcsolható, mivel a tagállamok őrkdnek szuverenitásuk felett, igyekeznek azt megvédeni az újabb fogyatkozástól.⁶⁵ Az alkotmány stabilitása szempontjából is hasznosak lehetnek ezek az „örökkévalósági klauzulák”, hiszen a rugalmasság és a merevség közötti megfelelő egyensúly létrehozása az ideális egy alkotmány számára, bár egy alkotmány ideálisságának megítélésénél mindig tekintettel kell lenni az ország sajátosságaira, a történelmi helyzetre.⁶⁶

A tabló félkész, és vannak rajta homályos foltok. Az értelmezés egy lehetséges útját igyekeztem felvázolni a történeti alkotmány vívmányait és az alkotmányos identitást illetően. Amíg az Alkotmánybíróság nem foglal állást abban a kérdésben, hogy hol húzódnak az állami szuverenitás határai, melyeket az Európai Unió sem léphet át, csak találgatni lehet.

64 Például Franciaországban a szekularizáció elve érvényesül, a görög alkotmány pedig a Szentháromságra való hivatkozással kezdődik.

65 Ezzel ellentétben a posztszuverenitás elmélete, megjelenését a magyar jogirodalomban lásd: SZABADFALVI József: Szuverenitás-koncepciók a 20. század első felének magyar jogirodalmában, *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, I. évf., 2013, 1. 57–67.

66 Magyarország vonatkozásában azt is elképzelhetőnek tartom, hogy lenne helye valódi örökkévalósági klauzuláknak, akár a történeti alkotmány vívmányai, akár az alkotmányos identitás elemei néven, hogy az alkotmányos rendszer legfontosabb elemei kitüntetett védelem alá kerüljenek akár külső, akár belső változásokkal szemben.

Minden bizonnyal komoly érdeklődést váltana ki, ha az Alkotmánybíróság az Alaptörvény szerinti vívmányokat és az alkotmányos identitás kapcsolatát definiálná egy vagy több konkrét ügy kapcsán, azonban kérdés, hogy ez kívánatos lenne-e, tekintettel például a francia Alkotmánytanács véleményére ebben a kérdésben, hiszen az Európai Unió egységének megőrzése és a tagállamok alkotmányos identitásának védelme nem érvényesülhet egymás kárára.